

VASILE PÂRVAN ÎN SCRISORILE LUI RADU VULPE

de ECATERINA DUNĂREANU-VULPE

Fragmente din scrisorile de la Histria, din 1922, ale lui Radu Vulpe către Ecaterina Dunăreanu. Studentul de atunci participa pentru prima dată la săpăturile de la Histria ale Magistrului său.

HISTRIA, 22 August 1922

Stimată domnișoară,

— Pour ainsi dire —, pot să-ți comunic din colonia mileziană de la Pontus Euxeinus, dacă nu încă gânduri, cel puțin impresii.

Cer întâiu de toate multe scuze pentru întârzierea scrisului meu. Motivele : 1) știi că lângă Magister clipele trec foarte repede, și al doilea, poșta circulă și azi, aci la Histria, ca și în epoca arhaică elenă.

Chiar prezenta epistulă, pe care o scriu azi 22, n'o s'o pot trimite decât poimăine 24, și până vei primi-o, vor mai trece 2 zile.

Eu încă nu ți-am primit nici-o scrisoare. Este și drept. N'ai primit de la mine încă nimic.

Ți-am scris de la Medgidia. Știi că scăpasem trenul și rămăsesem o zi acolo. [...] Apoi la 2,25 după amiază, am reușit să iau trenul spre Cogelac. [...]

La Cogelac, după cum mi-a spus șeful stației, mă căutase cu o zi înainte automobilul magistrului, dar acum lipsea. Cum nu prea aveam speranța să găsească vre-o căruță, și cum de la Cogelac e încă departe până la Histria, m'am dus până la stația următoare : Caranasuf, care este mult mai aproape de cetate. Cauza pentru care toți se dau jos la Cogelac, este apropierea satului de gară, ceea ce e dimpotrivă la Caranasuf. Și dintr-un sat oricine poate spera să găsească căruță. Eu însă, care voiam să nu mai întârziu încă o noapte, nu puteam să risc a nu găsi căruță la Cogelac și a fi deci nevoit să fac o poștă lungă pe jos. Dacă e vorba de umblat *per pedes*, apoi e preferabil de la Caranasuf.

Nici la Caranasuf n'am găsit căruță. Am lăsat lada la gară, adică la cantonul care ține loc de haltă și am pornit apostolește. Cantonierul a fost gardian al cetății Histria, așa că e om de-ai noștri. Și Magistrul mi-a spus că pot să am toată încrederea.

Până la satul Caranasuf am făcut o oră, vre-o șase kilometri. Era ora 19. Din satul Caranasuf, se vedea la orizont frumoasa cetate a Histrianilor, adică locuința lucrătorilor, a asistenților și binău muzeului, plus zidurile descoperite ale Acropolei. Până acolo erant omnino (sic !) itinera duo : unul de vre-o 7 kilometri ocolia lacul pe la Duiumgi (videte chartam), iar altul numai de 2—3, mergea direct, însă trebuia a se trece vre-o zece metri de apă. Deoarece

era noapte și mai era puțin până la întunericul complet, am ales acest drum scurt. Am luat jandarmul până afară din sat, de mi-a arătat drumul și apoi am pornit-o singur.

Mergeam spre Răsărit, și cu toate că *ex oriente lux*, totuși era din ce în ce mai întuneric. Luna lipsiă. Singurătate pustie. Șus cerul negru, abia pătruns de lumina câtorva stele. În stânga necropola Histrienilor cu sutele de movile, unele peste altele. În dreapta lacul. Iar pașii umblau pe un drum încă necunoscut de mine. Liniștea nopții, abia întreruptă de țipetele pasărilor de baltă, lăsă să se audă de departe, în toată măreția lui grozavă, mugetul mării. Ți poți închipui ce impresie!

Păream a fi un aventurier elen din veacul 8 — pripășit pe un tărâm barbar.

Când am dat de apă, am desbrăcat hainele, le-am luat în mână și am trecut foarte ușor dincolo. Pe la ora 9, pe un întunec adânc, eram la Histriopolis.

Aventura luase un sfârșit convenabil. Toți erau la masă. M'am înfipt și eu repede. S'au uimit toți de îndrăzneala mea de a veni noaptea prin pustietăți și peste ape.

Magistrului îi părea bine de sosirea mea. Din lipsă de lucrători — cei vechi au fugit — lucrul la cetate a încetat așa că toți stau ca niște pensionari.

La masă, m'a întrebat și de d-ra Dunăreanu, ce mai face. — Bine, zic eu, a fost la T. Severin. — Pariez că a adus cioburi de acolo. — Da, a adus și cioburi romane și preistorice. — Haha, eram sigur.

Pe urmă se schimbă vorba. Într'un moment mi se adresează Metaxa și zice : — D-le Dunăreanu ! — Dă-i cămașa că l-ai botezat, dicit Magister. — Cum ? — Păi i-ai zis Dunăreanu în loc de Vulpe. — Dar cam are dreptate, zice Georgian zâmbind. Iar Magistrul cu ochi mici : — Vezi, ăștia sunt foarte răutăcioși. Și-mi zâmbeste.

Apoi am eșit prin bătătură, Magistrul m'a luat de braț și a început să-mi povestească multe, plimbându-ne. Am aflat că el este regele Histriei, că satele Caranasuf, Cogelac, etc. nu sunt de cât feudele lui, că regele României a venit în 1915 la el nu ca la un supus, ci ca la un egal. Într'adevăr, Magistrul luase pe Vodă de braț și-i explica printre ruine. I se adresa cu : *sire*. — *Sire* în sus, *sire* în jos, numai cu *sire*. Regele neobicinuit cu asta, căci toți îi zic *majestate*, a crezut că vorbește englezește și a început să-i zică și el magistrului tot *sire*. Așa că tot timpul au fost amândoi, numai *sire*.

Cam așa am terminat ziua de 17 August 1922.

2 Septembrie 1922

De câteva zile am început săpăturile. E o singură echipă compusă din 2—3 băeți sub conducerea subsemnatului. Răbdare, soare, praf, speranțe și deziluzii. Iată săpăturile arheologice!

Lucrez la curățirea terenului din fața porții principale, care și în antichitate era liber. Cele trei valuri înalte cu văi adânci, parralele cu zidul de Vest, se întrerupeau în dreptul porții. Pragul porții e compus din câteva plăci mari și groase, de marmoră. Sunt grozav de tocite, firește din pricina atâtor pași de cai și de bipezi, în vreme de atâtea secole. Urmele căruțelor sunt săpate foarte adânc, în aceste blocuri. Pereții porții sunt calcinați, ca și diferite alte porțiuni din zid, toate, urme ale incendiului care a adus sfârșitul anticei cetăți. [...]

N'am găsit încă nimic deosebit, afară de o sumedenie de cioburi romane și preromane (grecești, elenistice, nu preistorice ca la noi). Chiar adineauri găsiu fragmentele unui vas grecesc frumos de pământ fin negru, cu ornamente incizate, fără picturi. Vasul se poate reconstitui. Am găsit și o țință de bronz, cu floarea lată, un fel de *applique* pentru scuturile de piele ale soldaților. Câteva mărunțișuri interesante pentru noi, dar banale pentru muzeul istrian, ca bucăți de giam, fragmente ceramice mai deosebite, bucăți de fier, și le păstrez.

Azi, cred că termin cu terenul din fața porții. Săptămîna viitoare sper să începem a ridica muntele de dărâmături din fața curții f (între poartă și turnul F. Vezi Histria IV). [...]

Programul de lucru este acesta: începe dimineața la 6 și se sfârșește seara la 6, cu o pauză de o oră la amiază. [...] Traiul pe aici e foarte plăcut. Munca de arheolog e, în sfârșit, o muncă ce îmi convine. [...]

Histria 12 IX 1922

Măine, în ziua de 13, zi fatală, părăsesc Histria. Nu-mi permit zeei să trăiască toată această zi pe pământul divinei cetăți a lui Apollo. Trebuie să mă îmbarc pe căruța cea iute ca fulgerul, pe kilometrofagul Magistrului, și din orașul Tomoi să prind șiragul de care, ce merge pe drumuri cu fier, împins de scepstrul lui Zeus. [...]

Știi că actualii locuitori ai Histriei vorbesc o limbă specială: o latinească în dialect. Toți membrii thiasului au câte un nume. Firește, Magister îl are pe cel de Βασίλειος. Mie mi s-a decretat numele de: V. VLPIVS · ALOPEX. Georgian are unul puțin nedecis. În orice caz, este Popa. Panaitescu a căpătat imediat titlul de P. Aemilius Africanus (Emil Panaitescu — Țiganul). Nicorescu, moldovan gras și voinic, îl are pe acela de Costobocus. (Panaitescu, e cel de la Cluj, a venit alaltăieri. Îmi va ține locul).

Deocamdată, academia-histrieană, lucrează pe capete la fixarea cât mai completă a acestor nume. Eu și cu Em. Panaitescu suntem definitiv numiți. Numirea se face cu oarecare solemnitate, de obicei la masă, de către Βασιλεύς Ἰστριανῶν. [...]

De acum îmi iau adio de la mândra cetate milesiană. Adio ziduri, porți și turnuri, adio valluri, adio cioburi, adio băi romane, adio voi basilici, adio templu-al Afroditei, adio pietre scrise, adio mare liniștită, adio, adio, adio ! De acuma toate nu vor mai fi pentru mine de cât rămășițele unui scurt vis trăit, vis care precedează pe altul mai mare, pe acel vis pentru care sper și mă agit în această viață neconținut.

RADU VULPE